

БАЧКА ЗИМИ - Вељко Петровић

Уверен сам да ће наслов нашег данашњег разговора изазвати у свакоме ко није одрастао на тој нашој благословеној бачкој равници отприлике исту представу: ону обичну зимску слику из, такозваних, породичних, илустрованих часописа, с дописних карата, а аматерских, фотографских изложба, са старих бојадисаних снимака у старим кућама. Бела, беломодра раван губи се у сивомркој даљини, из равне, глатке, беле низине, у једном углу, само нешто извирују увучени, утонули кровови, чије шиљке омекшава и тупи дебели покривач, а испод кога већ жмири по који жути прозорчић, у дубини већ запада велико, црвено сунце, у другом углу, на смрзнутој барици, то циљају се дундаста, замурена деца, завејаним путем назиру се санке где пристижу у облаку паре. Бр-р! Унутра, унутра, завуците се око банка, за велику, задриглу пећ што брекће од кукурузних чокања којима је споља непрестано хране. Хајд!, није вајде, вечерати, разуме се, кобасица, питија, чварака, пасуља с кожуром, па у легало, под перјану дуњу што се, колика је, о таваницу чеше. То је та позната, пречанска, зимска идила, тај „кич“, у коме, као у свакоме кичу уосталом, има и истине, али само делимичне и нарочито ослађене истине.

Зима у Бачкој не почиње са снегом, чак ни с мразом, већ с јесењим кишама. Не са чистим саоником, већ с тешким, лепљивим блатом. А оно је тешко јер зима тамо не значи почетак одмора, мировања и пировања, као у јужним кишним сезонама. Ни зими се не пућкају луле нити се излежавају кратке и трудне летње ноћи. Бачка зима много изискује од својих људи, сталне напоре и сталну присебност, она дозвољава и омогућује да се одахне и весели, и обилно и бучно, али само на прекиде. Ко се занесе и заборави, земља је клизава, исклизи испод ногу, из руку, из оних дебелих катастарских књига. А онда? Бачванин без земље врло је жалосна прилика, као ишчупани и на друм бачени влат. Дајбоже да му које семе понесе неки точак, неки ветар, у неки други крај, и дајбоже да и ту успе проклијати!

Бачка земља и њен човек не зимују подједнако. Ако је зимовати одмарати се или спавати и дремати у полусну, Бачванин заправо никад и не зимује, бар не зимује изистински, како би он сам рекао, ружећи као тај свој „паорски“, тобоже, керећи живот.

А земља, како се с јесени смири, заиста усни дубоким, спокојним сном, чисто се види како је, помркла од влаге или заогрнута белином, полегла, утихла, благо и блажено онесвесла. Нигде те тишине као на равници зими. Чак и човек умукне када се нађе на њој у то доба; толико се и он усукне, увуче у себе да чује и слуша и када се при вејавици снежне пахуљице и звездице у ваздуху око њега отару једно о друго, сретну и споје, шуште, када се под теретом безгласне птице занише, стресе грана усамљене вођке, те оно мразно паперје полети, залелуја и сложи се на чисту површину или намерника лазне по трепавицама, где се зачас, невина и једва чујна лепота, претопи у сузу. Или када зафијучу оштри зимски ветрови који задувано и бесно силазе однекуда амо, пошто су се пробијали и ломили кроз неке вечито будне и отпорне планине, хридине, тесна и шиљаста гротла; јуре, премећу се и витлају тамо-амо, пиште и урлају, не знајући шта ће од силне слободе над овом, ничим нео-граниченом, бескрајном, пасивном низином и под овим отво-реним, раширеним, огромним небесима. Захватају оздо, облим, замахом, ледени, суви, бели, игличасти прах, згрћући на једној страни читаве хумке, тундре од живога, снежнога песка, а, на другој страни, обнажујући читаве спрудове и отоке бразда, црних и укочених, усред узбуђене, јалове белине. И на тим оголелим, тамним грудвама, на тим површинама остављених угари, види се да земља ништа не чује од све те олујине, нити се буди нити се буни, не учествује у њој. Она се одмара, и у своме сну прежива живу снагу коју је човек у њу вргнуо, његов труд, семе из његове тврде шаке, мисао из његова брижна ока.

А човек, он зими само мења облик, ритам свога живота и пословања. Тек што је размрвио длановима клас, одувао пlevу и одмерио зрневље, огулио клип или ишчупао и наднео над главом репу или згњечио и омирисао опори, лаки грозд од хмеља, тек што је избројао крстине и сабрао кола са усевом, већ је почео да размишља шта ће с њим, да ли га мора одмах продавати, или да чека, или да га претвара у друго нешто, у стоку, у месо, у маст, посредно или непосредно, па на шта земљу припремити за пролеће, па шта ће с новцем, с кућом, с породичним потребама? Па, варош, варош, тај час чаробни и примамљиви, час недокучљиви, опасни, а вазда неопходни свет трговаца, мајстора, адвоката и доктора, банкара и професора; колико замки и корисних понуда, помоћи и штете, ласкавих задовољстава и срамних понижења! За Бачванина, земљорадника, економа, није увек у питању само хасна већ и таштина; не дати се завести; само да му се не наругају ти капуташи! Зато се тешко залеће, тешко

поверује и у најбољи, учени савет, чак и у искуство првог суседа, те радије пропушта прву корист; јер страхује од случаја, и прима новину тек после извесног свог губитка, кад му се учини да је увардао ново правило, нови ред. Ко с природом живи у толикој присности, рачуна с тим да су и ђаволске ћуди, и природе и људи, често, наоко, божји закони.

Дуге су и глуве зимске ноћи. Још кад се и ветрови завуку негде од студени а тихи, меки смет затрпа, обложи, као памук, сва чула, свега живога. Па опет, и оне се, те дуге, успављиве, свеутрњиве ноћи, прекидају. Бар газда, чика, баба, деда, устаје по неколико пута, штедећи млађарију; јер она, као божје биље које ноћу одише, ноћу живи за себе и проживљава своју тајанствену коб, ноћу се расклапа и цвета, ноћу му зарашћују ране и ноћу замеће плодове будућности. Треба обићи успавану кућу, опипати пречаге и катанце на вратима, амбарева, тавана и подрума, прегледати стоку, послушнути да ли је све у дому и околини на миру.

Ноћас је, а то се често догађа, јер има се, - хвала богу милостивом! - и један разлог више: ждреби се Вила или се Белка мора отелити. Тешку, овчју opakлију, чије се вунене ресе до земље спуштају, на рамена, шубару на очи, па полако, из фамилијарне топлине у хладноћу од које се слепљују ноздрве и коче се брци. Све се блиста од месечине напољу, црне сенке ствари јасне као лењиром и шестаром уцртане, а месец, крупан и значајан, влада у свом млечном ореолу. По ваздуху се нечујно роје клице. Тишина је таква да будни газда чује све, и кад се клип одрони на тавану, и како укућани предишу, захрчу или кад под неким зашустити сламњача, и када тамо у мраку удари копито, о тупи, сламом прострти под. Ни лавежа ни кукурика ни ноћне птице; и Гаџа се немо извукао из штенаре, па само лупа репином о opakлију.

А ујутру рано, пре но што су још шупљике на белим, девојачким завесама и прогледале, уноси деда своје унуку-мезимцу, у наручју, у меком, топлим кожуху, ждребенце, још накострешено, са замршеним шишкама између дечјих, поверљиво зачуђених очију, с кошчатим, несигурним зглавцима и чистим, с оног света чисто донесеним, овде још неупрљаним, сјајним копитићима. Или теленце, с гргуравим, слатко глупавим челом, још влажним од материне љубави.

А ни нана, ни мајка-баба, ни стрине ни снаше, не мирују. Једно у колевци заплаче, треба га подојити, друго, веће, немирно, говори у сну, премеће се, треба га покрити и прекрстити, неки, одраслији, који не слуша, прозебао, треба му заменити облоге,

мелеме, а уз то, под женским креветима, за разбојем или шиваћом машином, свуда, мешкоље се насађене квочке. Ноћас треба да се излегу капоркина, а, чини се, и оне главате, јаја. И пилеж треба прихватити, и то је мало, нежно, беспомоћно, као и друга, божемпрости, крштена, новорођенчад. И исто онако, ујутру ће деци у постељу бити пренесене саћурице покривене јастучићима под којима ћућоре једно преко другог мала, топла, сомотска бића, од чијег се голицавог паперја, још меких и жутих ноктића и кљунића, с воштаном, светлом капљом, на врху, и мотори једва могу да уздрже да их илујући и притискујући уз образ и усне не удаве.

И целе зиме тако, без престанка, брини, шушкај, оправљај, путуј, ишчекуј, надај се, а жене, под скиљавом лампом, губе очи над оним финим, белим везом, за богзна каквог препродавца, за богзна коју варошку младу.

Али, уза сву ту сталну запосленост, бачка зима даје својим људима и своје особите разоноде. Од јесени почињу свадбе, па мобе, села и прела, свињске даће, божићни празници, свечарства. И као што сви Бачвани, мање-више, подједнако раде, подједнако живе, подједнако у истој мери се и забављају. Ако Мађари и Немци немају крсне славе ни божићних, стародревних обичаја као Срби и Буњевци, они зато свадбе продужују и проширују. Срби најчешће празнују, али краће; Буњевци и Шокци то накнаде својим селима и прелима. Но, сав тај вредни свет, о коме се и не зна колико постова одржава, и да у свакодневном животу више личи шварцвалдском и нормандијском сељаку но Мити Крадићу, кад удари капом о земљу и седне за кићени сто или се ухвати у коло, има потребу, ваљда, од нагомилане, резервне енергије, од густе крви као шту су густе и сокови његове масне црнице, да се распаше и да се сав, до гуше, загнури у обиље које му његова земља пружа. У томе се Бачванин такмичи с Фламанцем, тим вредним и пунокрвним саверним човеком који се прославио и својом изворном, плодном културом и својим обесним кермесима, и радном енергијом и свемоћним апетитима.

Исти они бркати четрдесетогодишњаци и педесетогодишњаци што се не мичу од стола двадесет и четири сата, не одлажући виљушку на коју набадају, непрестано и наизменце, те цигерњаче, те комађе пресећег паприкаша с белим ћурчијим месом место хлеба, те крофне као главице од купуса, па опет свињску печеницу, па торте на катове као чикашки небодери, па гужваре с масним сиром или с месом, а на то опет неку пресећу главу и погачице с чварцима, и све то заливају

барањским шилером или сремским ризлингом (пошто, они веле, у нашу низину се прво слива вино с фрушкогорских и барањских брда!) - исти ти људи, чим гране пролеће, ораће, о луку и суву круху, од ране зоре до ноћи, возиће и слагаће ђубре, а још јуче су на грбачи пренели из кола на таван читаве вагоне као олово тешких врећа, и, сутра ће, због једне грешке у порезној књизи, бити орни да сатима пешаче у варош по цичи зими. И она млађарија што ђипа и цичи, подврискује фриволне поскочице, чим се нађе појединце, удвоје, „они који диване“, уситниће, стегнуће им се грло, укочити и ноге и руке, говориће оно неколико речи као неки Ромео и Јулија, а гледаће и видеће једно другом само очи. То је доба када се у Бачкој, заиста, раширеним "рукама чекају гости. И поред железница и аутобуса, шаљу се кола и санке по њих, до прве станице, с бундама и јагњећим џаковима за ноге; па каква радост када зазвече прапорци а гости се беле на једној страни јер су се успут преврнули, безопасно, из ниских саоница у бели, божји ћилим, и када се на веранди, на прагу, чује још један пар ногу где отресају снег. Ко те пита кога су још повели из вароши!

Варошани, после, по повратку, обично одболују, али то се брзо заборави, а срећни Бачвани се стално подсећају својих драгих гостију: - где је, богати, жено, она чинија? -Разбила је Жужа, бог је не убио, кад је Мита био у гостима. - А што је овај застирач нешто окусавио? - Па Света га изгорео цигаром кад је о Светом Јовану био у гостима. - А можда је и депеша из Ниша од капетана Дулета, где се јавља да су здрави и Мила и унук, у вези с таквим неким гошћењем прошле зиме. Чак и некрштени салашари често су у смртној зависности од гостију. Тек заблебеће онај ћурак што му надула гуша звечи од ораха -не смеш пред њим да поменеш ни Сисак, а камоли да звизнеш, одмах се надме и галами, - а газда га одмерка: овог ћемо безобразника на Тријерарка о клин, нек' добро промрзне кад Стева дође из Новог Сада!

А усред бучног гошћења, када се омасте и браве на вратима и „кад и кере крофне примизгују“, и када се и кокоши опију од мрва са столњака које мењају и тресу кроз прозоре, усред тамбураша, гајдаша и џезова, Бачвани, одједном, певају старе, танане, сентименталне песмице: „Ти плавиш зоро златна!“ и „Сећаш ли се оног сата?...“ и „Савила се бела лоза винова...“ и причају о поноћи, по стоти пут, старе приче о оним земљацима који су мало говорили а много стварали, о Геци, о онима коју су мало говорили а велике жртве за народ подносили. О ономе

безименом газди који је, после српског покрета 48-е године, осиромашео те пријатељу, кад му се овај зачудио што га је срео у похабаном дороцу, - а где ти је опаклија? одговорио просто: - е, не може и Војводина и опаклија!

- О оном Бачванину на солунском фронту који је дошао из Америке а брат му из Русије, те рекао гуслару што је војницима дизао морал: - гуди ти то, пријатељу, онима што још нису дошли овамо! - А, после, обојица погинула на Добром пољу, а гуслар остао жив и здрав. Чудна мешавина рационалности и склоности ка нечим вишем, тајанственом и идеалном. Љубазни и горди, попустљиви, разложни и тврдоглави, трпељиви и нагли, - баш као и њихов крај, где се летни дан упали као у Африци, а ноћу, у јулу месецу, хоће да се ухвати ледена корица на млакама. Где после сибирске зиме, за неколико дана, отопли толико да сва белина нестане, те се ти исти зимски весељаци готово од стола дижу право на њиву, да наставе своју напорну службу, за оно „од чега се заиста живи“.

1937.